

АНАЛІЗ ЗМІН ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І НЕДОЛІКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПДФО

Прямі податки є вагомим засобом формування доходів бюджету України. Крім того, прямі податки є важливим інструментом державного регулювання доходів платників, інвестицій, нагромадження капіталу, ділової активності, сукупного споживання та інших важливих чинників цілісності, стабільності та розвитку суспільства. Одним із головних елементів податкової системи України є прибуткове оподаткування громадян, зокрема податок на доходи з фізичних осіб (ПДФО). Він є одним із основних джерел доходів державного бюджету та виконує роль соціального регулятора, оскільки стосується кожного члена суспільства. Реформа податкового законодавства, зокрема прийняття Податкового кодексу України та змін до нього, внесла певні корективи у механізм стягнення ПДФО. Відтак, актуальним постає питання дослідження впливу цих новацій, визначення основних проблем та недоліків функціонування ПДФО, а також пошук важелів удосконалення процесу стягування даного податку.

Проблемами оподаткування доходів фізичних осіб займалися та займаються багато видатних науковців, таких як: Сафін А.А. Демченко Т.М., Кобилянська О.І., Даценко Т.Д., Лайко П.А., Швабій К. та інші. Науковці вивчають позитивні та негативні зміни у законодавстві про ПДФО, доцільність та ефективність їх запровадження. Проте варто переглянути механізм нарахування та сплати ПДФО у зв'язку з останніми змінами податкового законодавства. Таким чином, метою статті є аналіз основних положень Податкового кодексу України, що регулюють відносини у сфері оподаткування доходів фізичних осіб та виявлення певних недоліків.

З 1 січня в 2011 р. вступили в дію всі норми Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України" від 07.07.2011 № 3609 – VI [1]. Зазначеним Законом вдосконалено наведене у ст. 164 Податкового кодексу визначення бази оподаткування ПДФО, що має усунути різночитання цієї норми. Встановлено, що базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід, тобто будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду [1].

На початок 2011 року в Україні діє мало прогресивне оподаткування фізичних осіб. Згідно зі ст. 167 Податкового кодексу України встановлено, що основна ставка податку становить 15% бази оподаткування щодо доходів, одержаних у тому числі, але не виключно у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які виплачуються (надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами; виграшу в державну і недержавну грошову лотерею, виграшу гравця (учасника), отриманого

від організатора «азартної гри». У разі, якщо загальна сума отриманих платником податку у звітному податковому місяці доходів перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня 2012 року, ставка податку становить 17% суми перевищення [2].

Крім того, окремі види доходів оподатковуються ПДФО за ставками 5, 10 або 30%. Ставка 5% застосовується щодо доходу, нарахованого як процент на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, процент на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці, доходи у вигляді дивідендів, доходи в інших випадках, визначених законодавством. Ця норма має на меті підвищення інвестиційної активності населення шляхом збереження заощаджень на депозитних рахунках. Однак це буде доцільно, коли ставка по депозитах буде покривати як відсоток інфляції, так і податкову ставку.

Ставка податку становить 10% бази оподаткування щодо доходу у формі заробітної плати шахтарів - працівників, які видобувають вугілля, залізну руду, руди кольорових і рідкісних металів, марганцеві та уранові руди, працівників шахтобудівних підприємств, які зайняті на підземних роботах повний робочий день та 50 більше робочого часу на рік, а також працівників державних воєнізованих аварійно-рятувальних служб, у тому числі спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань цивільного захисту.

Стосовно доходів, нарахованих на користь резидентів або нерезидентів у вигляді виграшу або призу (крім виграшу у державній та недержавній грошовій лотереї та виграшу гравця (учасника), отриманого від організатора азартної гри) застосовується ставка в розмірі 30%. Також, згідно з п. 167.5 ст.167 ПКУ ставка податку може становити інший розмір. Такі спеціальні ставки оподаткування (0% і 1%) встановлено для окремих доходів у вигляді спадщини, подарунків, а також для доходів від продажу та обміну деяких об'єктів рухомого та нерухомого майна [1].

Також, у Податковому кодексі України приділяється увага податкових соціальних пільг. Платник податків має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого з джерел на території України від одного працедавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги, яка може досягати 100%, 150% і 200% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року. Право на отримання податкової соціальної пільги мають соціально незахищені верстви населення, які отримують доходи, що не перевищують суми місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженої на коефіцієнт 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень. У 2012 році ця сума становить 1500 грн. Однак, у Податковому кодексі України також передбачено, що до 2015 року розмір «звичайної» соціальної пільги становитиме 50% розміру прожиткового мінімуму, в 2012 році складе 536,5 грн.

Кабінет Міністрів України пропонував Верховній Раді передбачити в державному бюджеті на 2013 рік обсяг надходжень від ПДФО у розмірі 78,026 млрд. грн. Про це йдеться у законопроекті № 11000 «Про Державний бюджет України на 2013 рік», внесений урядом до парламенту 3 грудня 2012 року. Зокрема, надходження до місцевого бюджету були запропановані в обсязі 68,823 млрд. грн., до державного

бюджету - 8,203 млрд. грн., включаючи 50% надходжень по Києву.

Основними чинниками, які позитивно вплинуть на збільшення надходжень від ПДФО є: зростання витрат на оплату праці, легалізація зарплат, збільшення доходів низькооплачуваних верств населення за рахунок підвищення мінімальних соціальних гарантій, збільшення доходів домашніх господарств за рахунок індивідуальної підприємницької діяльності, а також збільшення мінімальної зарплати і прожиткового мінімуму.

При цьому граничний розмір податкової соціальної пільги розраховано, згідно з пояснювальною запискою до бюджету, на рівні 5,042 млрд. грн. за мінімальної заробітної плати 1176 грн. і граничного розміру доходу, що дає право на соціальну пільгу, – 1650 грн.

За даними Держподатслужби, у січні-липні 2012 року надходження від ПДФО до зведеного бюджету України становили 37,9 млрд. грн., що на 4,8 млрд. грн. більше, ніж у січні-липні 2011 року (темпи зростання становлять 14,4%). 4 грудня Кабмін України запропонував Верховній Раді України ухвалити Закон «Про державний бюджет України на 2013 рік» з прожитковим мінімумом на одну людину з розрахунку на місяць в розмірі: з 1 січня 2013 року – 1,108 тис. грн., з 1 грудня – 1,176 тис. грн. А вже 6 грудня 2012 року Верховна Рада ухвалила Закон. За це рішення проголосували 242 народних депутата з 351 зареєстрованих у сесійній залі [3].

З прийняттям деяких змін до Податкового кодексу України, все ще залишається невирішеними проблеми функціонування ПДФО на сучасному етапі розвитку країни:

По-перше, впровадження плоскої шкали оподаткування не забезпечила рівномірного навантаження на доходи різних верств населення. Аналіз тенденцій у сфері розподілу доходів населення засвідчив невідповідність прогресивних властивостей ПДФО ступеню нерівності доходів населення. На сьогодні потенціальна межа нерівності доходів населення є високою, проте фактично застосовується пропорційний ПДФО, перерозподільні властивості якого є незначними. Аналіз результатів і наслідків реформи ПДФО в Україні показав, що поряд зі зниженням прогресивності ПДФО не було дотримано принципу фіскальної нейтральності реформи, основними бенефіціаріями якої стали верстви населення з високими доходами, оскільки саме на цю категорію громадян податкове навантаження зменшилося [4].

По-друге, із запровадженням єдиної ставки оподаткування не відбулося зменшення частки заробітної плати, яка виплачується “в конвертах”. Причиною цього є те, що на “тінізацію” заробітної плати значний вплив має рівень соціального навантаження, який з реформуванням податку на доходи фізичних осіб не знизився і становить 37-38% фонду оплати праці підприємств. Існують диспропорції в співвідношенні платежів до фондів соціального страхування роботодавців і працівників. Система платежів до фондів соціального страхування є головною перешкодою для детінізації трудових доходів населення, тобто для розширення бази оподаткування ПДФО за рахунок наявних резервів податкового потенціалу країни.

По-третє, не було досягнуто головної мети зміни системи оподаткування – підвищення доходів Зведеного бюджету України. Таким чином, можна зробити висновки, що реформування податкового законодавства сприяло збільшенню

податкових надходжень до бюджету, а також прискорення соціально-економічного розвитку України. Однак, залишаються ще не вирішеними ряд проблем, зокрема, наявність прогалін у законодавстві, які повинні створювати умови для підвищення впливу податку на рівень життя населення.

Отже, нами встановлено, що система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні залишається надалі недосконалою і потребує подальшого поступового та послідовного реформування. Серед основних кроків на шляху удосконалення процесу стягнення даного податку можна запропонувати наступні:

1. Запровадження регресивної шкали ставок ПДФО з одночасним застосуванням єдиного соціального податку замість існуючої складної системи нарахувань на фонд оплати праці. З метою заохочення платників податків до детінізації своїх доходів ставка ПДФО в Україні для верств населення з високими доходами має бути меншою за існуючу нормативну ставку.

2. У механізмі сплати ПДФО необхідно запровадити неоподатковуваний мінімум на рівні прожиткового мінімуму для всіх категорій платників, а також на вибір платника податку – норму оподаткування сімейного доходу [5, с. 7-8].

3. Необхідно здійснити глобальний підхід до визначення об'єкта оподаткування замість існуючого сьогодні вибіркового підходу.

4. Вдосконалення механізму надання податкових пільг, зокрема на законодавчому рівні.

5. Запровадження єдиного соціального податку має відбуватися у декілька етапів шляхом поступової зміни співвідношення платежів до фондів соціального страхування працівників і роботодавців. Протягом кількох років частки платежів працівників і роботодавців мають бути приведені до рівного співвідношення. При цьому солідарна система соціального забезпечення також поступово має бути замінена на систему персоналізованого індивідуального страхування громадян: медичного, життя, пенсій.

6. Проведення податкової амністії доходів громадян, запровадження нових форм і методів адміністрування ПДФО [6].

Література :

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України: Закон України (07.07.2011 № 3609-VI) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
2. Податківці у січні донарахували більше 140 тис. грн. податку на доходи фізичних осіб. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kolomyya.org/se/sites/pb/43180/>
3. Кабмін пропонує передбачити у держбюджеті-2013 надходження від податку з доходів фіз. осіб в обсязі 78 млрд. грн. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/detail/149305>
4. Швабій К. Оподаткування доходів населення: проблеми науки та практики. – Ірпінь : Вид-во Нац. унту ДПС України, 2009. – 296 с.
5. Сафін А.А. Проблеми вдосконалення податкової системи // Діло. – 2004. – №3.
6. Демченко Т.М. Податок з доходів фізичних осіб у системі державних доходів // Регіональна економіка. – 2007 р. – № 2.